

In het weinige wat tot nog toe over de zoetwatervisschen en vischkweek op Java gepubliceerd werd, vindt men nergens melding gemaakt van de *tambakan*. Ook Dr. J. C. KONINGSBERGER spreekt in zijn werk „*Java Zoölogisch en Biologisch*” niet over deze vischsoort. Merkt men daarbij op, dat de teelt van *tambakan* zeer gelocaliseerd is, dan begrijpt men, dat onze belangstelling hiervoor moest opgewekt worden. Dat was dan ook de oorzaak, dat we naar den uitleg van dit alles gezocht en ook meenen die gevonden te hebben.

Na onderzoek bleek, dat men deze visch slechts sinds een 15-tal jaren rond Tasikmalaja kweekte en dat zij hier als kweekvisch werd ingevoerd, vermoedelijk uit Palembang. Waar we nu weten, dat de gegevens voor het werk van Dr. KONINGSBERGER reeds lang voor het uitgeven verzameld waren, is het zeer begrijpelijk, dat deze toen vermoedelijk nog op kleine schaal en heel speciaal om Tasikmalaja geteelde visch, niet voldoende van algemeen belang geacht werd om hem in een overzichtelijk werk als „*Java Zoölogisch en Biologisch*” te behandelen.

De *tambakan* heeft een zeer goeden smaak, die eenigszins herinnert aan het vleesch van jonge *goeramè's*. De grootste exemplaren wegen gemiddeld 200 gram, zoodat zij ook voor tafelvisch geschikt is; bij het eten heeft men ook geen last van talrijke graten.

Waar deze visch zeer gemakkelijk te teleën is en in geen opzicht eenige bijzondere zorgen eischt, zou het wel wenschelijk zijn haar ook in andere streken van Java in te voeren. Zij zal zeker welkom zijn aan de zuinige huisvrouwen, die het goede en goedkoope voedsel van *tambakan* ten zeerste zullen prijzen.

Nu reeds wordt de jonge visch van uit Tasikmalaja (meer speciaal Singaparna) naar verschillende plaatsen uitgevoerd, o. m. naar Madioen. Of de visch aldaar gekweekt wordt, kunnen we voorloopig nog niet zeggen. Wie ons daarover wil inlichten zal ons er een groot genoegen mee doen. Ook gegevens omtrent de plaatsen, waar de visch in het wild voorkomt, zullen zeer welkom zijn. Enkele van deze plaatsen zijn reeds bekend, doch nog veel ontbreekt om een algemeen overzicht van haar verspreiding op Java te krijgen.

DR. PAUL VAN OYE.

HOLLANDSCHE BEKENDEN IN INDIË. II.

De Gemeene Kamille. (*Matricaria Chamomilla* L.)

De plant, waarvan hierboven de naam is vermeld, is waarschijnlijk voor de meeste lezers geen onbekende. Ze komt niet alleen in Holland, maar in geheel Europa op bouwland, tusschen het gras, aan wegen en slooten en vooral op ruigten veelvuldig voor. En wie de plant in natura niet heeft bewonderd, heeft toch bij kouvassing of zware verkoudheid wel eens genoten van een aftreksel van de gedroogde bloemen, dat onder den naam Kamillenthee als middel om te transpireeren veel wordt gebruikt. Ze wordt dan ook voor de apotheek geregeld ingezameld.

Ook in Indië is de transpiratiewekkende eigenschap van de plant bekend. Ze wordt zelfs in sommige streken speciaal voor dat doel aangekweekt. In het uitstekende werk van K. HEYNE: „De nuttige planten van Ned-Indië”, deel IV, pag. 248, vind ik het volgende vermeld:

„Kamille wordt in de omstreken van Tjigedoeng (Preanger Regentschappen) door „de bevolking aangeplant als *tèh kembang* en gebruikt om er de gewone (door de „bevolking bereide) thee mede te vermengen. Dit preparaat wordt door de inlanders „in die bergstreken genoten op dezelfde wijze als gewone thee, met de nevenbedoeling „een als aangenaam aangemerkte transpiratie op te wekken.”

Onder de middelen, die ter genezing van ziekten werden aanbevolen, speelden van oudsher de planten een eerste rol. In den ouden tijd waren het vooral de priesters, die de planten, door de ervaring als geneeskrachtig aangewezen, aan geneezingzoekenden toedienden. Naast de priesters kwamen later de artsen, die zich uitsluitend bezighielden met tegen verschillende kwalen artsenijen toe te dienen. De beroemde Galenus, die in de tweede helft van de tweede eeuw eerst in Griekenland en Klein-Azië en later in Rome als arts werkzaam was, gaf in zijn geschriften blijk van een voor dien tijd uitgebreide botanische kennis. Zijn geschriften waren dan ook langen tijd een belangrijke bron voor de kennis der geneeskrachtige planten. Later kwam de zoogenaamde signatuurleer in zwang. In den vorm of de kleur der plantendeelen meende men een kenmerk te zien, dat door hogere machten in de planten was vastgelegd, teneinde den mensch eenige aanwijzing voor de werking der plant te geven. Uit den vorm der bladeren van het Leverbloempje, die in omtrek op den menschelijken lever gelijken, meende men te mogen afleiden, dat de bladeren dezer plant een specifiek middel tegen leverziekte bevatten. Het gele melksap der Stinkende Gouwe was een duidelijke aanwijzing, dat de plant bij geelzucht uitstekende diensten kon bewijzen. Onder de tegenwoordige geneesmiddelen uit de Inlandsche pharmakologie zijn nog verschillende planten aan te wijzen, die aan dezer leer hun geneeskraft ontleenen. Zoo bevatten de bladeren van de bekende Lidah boeaja (*Sansevieria trifasciata*) een sterke en buitengewoon elastische vezel. Het sap dezer bladeren is *dus* een uitstekend middel ter bevordering van den haargroei. De Daoen kaki koeda (*Centella asiatica*) is een kruipend onkruid met niervormige, bladeren, dat over den geheelen Indischen Archipel is verbreid. Een afkooksel der bladeren is een bekend middel tegen graveel en andere nierziekten. De signatuurleer was lang algemeen in aanzien en bracht een menigte planten als geneesmiddelen in gebruik. In veel plantennamen is deze leer nog merkbaar.

De dokters kwamen nu langzamerhand tot inzicht, dat men „te veel van het goede” kreeg. Chemische en physische onderzoekingen en proeven met geneeskrachtige stoffen op gezonde en zieke menschen genomen, brachten het aantal geneeskrachtige planten, dat langzamerhand tot ongeveer 8000 gestegen was, op een 300 tal terug. Waarschijnlijk zal dat aantal nog wel een verdere reductie toelaten. Een feit is, dat door de meeste geneesheeren van den nieuwen tijd nauwelijks een tiende deel hiervan in de praktijk wordt aangewend. Er zijn dan ook tegenwoordig in de geneeskunde andere en waarschijnlijk betere middelen bekend om de transpiratie op te wekken. Toch is, vooral bij ouderen van dagen, de Vlier en Kamillenthee nog een bekend geneesmiddel.

Zooals ik reeds zeide, wordt de plant op enkele plaatsen in de Preanger gekweekt. Waarschijnlijk zijn dan ook de exemplaren, die ik te Lembang op een verlaten stuk bouwland met verwilderden plantengroei aantrof, een overblijfsel van vroegere cultuur.

De plant behoort tot de uitgebreide familie der *Compositen* of Samengesteldbloemigen. De hoofdjes zijn ongeveer 2 cM in middellijn en tamelijk lang gesteed. De omwindselbladen zijn eenigszins vliezig gerand, langwerpig en liggen dakpansgewijs. De algemeene bloembodem is naakt, kegelvormig en in rijpen toestand meest hol. De

straalbloemen zijn wit en vrouwelijk. De lintvormige kroon is langer dan het omwindsel. De schijfbloemen zijn geel, trechtervormig, vijfzijdig en tweeslachtig.

De stijltakken der vrouwelijke bloemen hebben geen veegharen, die der tweeslachtige bloemen hebben aan den top veegharen, terwijl de bovenzijde met stempelpapillen is bezet. Bij jonge bloemen liggen de stijltakken nog tegen elkaar en onder in de buis, die door de saamhalmige helmknoppen wordt gevormd. Zij schuiven bij het naar boven groeien het stuifmeel door middel van de veegharen voor zich uit. Eerst als ze buiten de buis gekomen zijn, buigen ze zich uit elkaar en keeren de met papillen bedekte zijde naar boven. Een dergelijke inrichting komt bij de meeste Compositeten voor. Men vergelijkte het artikel van BACKER over de Olifantspoot in de Trop. Natuur, Jaarg. I, pag. 20 e. v.

De bloembodem is bij de jonge bloemen minder gewelfd dan bij de oudere. Het gevolg van het omhoog groeien van den bloembodem is natuurlijk een verandering in richting der op den bloembodem ingeplante buisbloemen. Het komt voor, dat bloemen die bij het pas ontloken bloemhoofdje rechtop staan, later een bijna horizontalen stand innemen. Deze veranderingen houden gelijken tred met de ontwikkeling der buitenste bloemen.

Zooals men weet, gaan in de bloemhoofdjes altijd eerst de randbloemen open en 't laatst die in het midden.

De bloemen van een buitensten kring zijn dus altijd verder in ontwikkeling dan die van een daarop volgende meer naar binnen gelegene, en als bij de buitenste bloempjes de stempelpapillen gereed staan om stuifmeel te ontvangen, wordt bij meer naar binnen geplaatste pas het stuifmeel uit de helmknoppenbuis omhoog geschoven en door de uiteenwijkende stempelarmen afgeworpen. Tengevolge van de besproken veranderingen in den bloembodem

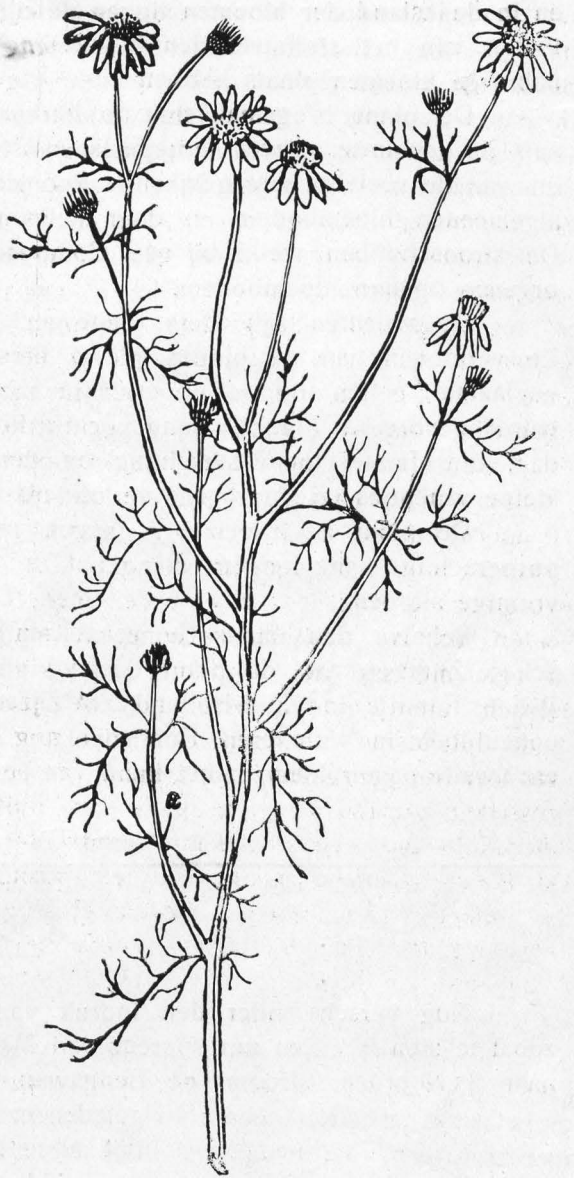

Fig. 1. *Matricaria Chamomilla* $\frac{2}{3}$ Nat. Gr. (Naar Strasburger).

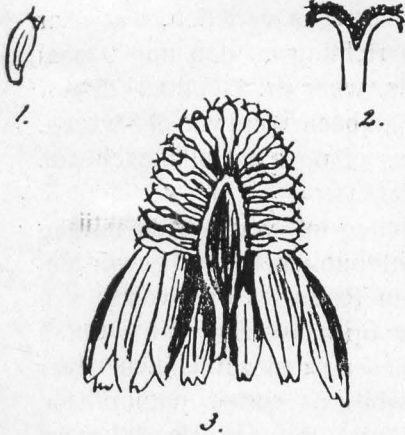

Fig. 2.

1. Vruchtje.
2. Stijltakken.
3. Doorgesneden bloemhoofdje.

en in den stand der bloemen liggen de rijpe stempels der buitenste bloempjes nu juist in de vallijn van het stuifmeel der binnenste. Op deze wijze kan spontane bestuiving van naburige bloemen plaats hebben.

De plant is gemakkelijk te herkennen aan den bijzonderen aromatischen geur en aan de tenslotte geheel teruggeslagen straalbloemen. Ook is zij van haar verwanten en van de veel op haar gelijkende Roomsche Kamille (*Anthemis*-soorten) door den hollen algemeenen bloembodem en door het ontbreken van strooschubben te onderscheiden. De strooschubben, welke bij veel Composieten voorkomen, zijn droogvliezige bladachtige organen op den bloembodem.

De vruchten zijn klein, ongeveer 1 mM lang en zijdelings een weinig gebogen. Ze vertoonen aan de binnenzijde 5 fijne strepen. Deze strepen bestaan uit in rijen geplaatste cellen op de oppervlakte van den vruchtwand, waarin een kleverig slijm wordt gevormd. Als de wand vochtig is, komen er 5 witte, slijmerige strepen voor den dag, die dienen tot vasthechting op den bodem. Hierdoor wordt het wegspoelen der kleine vruchtjes bij slagregens verhinderd (?).

De plant heeft een vrij langen penwortel en een vertakten, onbehaarden vaak purperachtig aangelooopen stengel. De bladeren zijn dubbel-vindeelig met smal lijn-vormige slippes.

Behalve den naam Gemeene Kamille, welke men in Noord-Overijsel en de Graafschap Zutphen aan de plant geeft, vind ik in de Hollandsche literatuur nog vermeld: Wilde Kamille in Zuid-Holland en Zeeuwsch-Vlaanderen, Weerbloem op Texel, Zeere oogenvloem in Walcheren, Hondseel op Zuid-Beveland en Tholen, Stinkers op Walcheren en Kwade oogenvloem in het Land van Hulst.

v. W.

TRINIL.

Nog versch onder den indruk van ons uitstapje wil ik eens vertellen, wat daar zooal te zien is. Een uur sporens van Madioen in Westelijke richting en dan nog 9 paal naar 't Noorden, stroomt de Bengawan Solo langs de plaats, waar dr. DUBOIS 25 jaar geleden een stuk kaak en een dijbeen vond van een wezen, dat hij *Pithecanthropus erectus* of op z'n Hollandsch „de opgerichte aap-mensch” doopte.

Deze ontdekking heeft nog al wat opzien teweeg gebracht en is vooral onder het publiek bekend geworden, toen op een tentoonstelling in Parijs, van dit wezen een beeld werd tentoongesteld, dat op aanwijzing van DUBOIS vervaardigd was. Wij vonden aan den zuidelijken oever een baksteen paaltje met ingemetselden natuursteen, waarop enkele letters en cijfers, die aan deze vondst blijven herinneren.

Omdat wij gehoord hadden, dat de Wedana van Walikoekoen een aantal fossiele beenderen bezat, spoorden we eerst tot dit plaatsje door. We werden heusch ontvangen en staken een „fijne”

